

ENDEMİK TÜRLER EL KİTABI (EK 014)

ENDEMİK TÜR NEDİR ?

Endemik, alanları belirli bir ülke veya bölgeye ait, yerel, ender ve çok ender bulunan türler olarak tanımlanmaktadır. Latince endemos (indigenous) kelimesinden gelir ve “yerli” anlamında kullanılmaktadır.

Endemik alan; bir ada, bir yarımada veya bir dağ olabileceği gibi birkaç metrekairelik alanlar da olabilmektedir. Türkiye endemik bitkiler açısından dünyanın önemli ülkelerinden birisidir. Türkiye’de 3 bini endemik, 9 bin bitki türüne sahiptir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın internet sitesindeki verilere göre, Türkiye’de, üç kıta arasında doğal bir köprü olması, çeşitli coğrafi özellikleri ve coğrafi farklılığın getirdiği iklim çeşitliliği nedeniyle dünyada benzerine az rastlanan bir bitki çeşitliliğine sahiptir.

Türkiye’nin bitki zenginliğinin en önemli nedenlerinden birisi de buzul çağlarında Anadolu’nun bitkiler için bir sığınak olması olarak düşünülmektedir. Türkiye, Akdeniz Bitki Alanı (Akdeniz ve Ege bölgeleri), Avrupa-Sibiryta Bitki Alanı (Karadeniz ve Marmara bölgeleri) ve İran-Turan Bitki Alanı’nın (İç Anadolu ve Doğu Anadolu bölgeleri) kesişme noktasında yer almaktadır.

Türkiye, sadece belli bir bölgede yetişen veya anavatanı belli bir bölge olan endemik bitkiler açısından dünyanın önemli bölgeleri arasında yer almaktadır. Avrupa’daki diğer ülkelerde toplam 2 bin 750 endemik bitki bulunurken, Türkiye’de bu sayı 3 bini aşmaktadır. Türkiye haricinde, Avrupa’nın en çok endemik bitkisine sahip ülkesi Yunanistan, 800 endemik bitkiye sahiptir. İsviçre’de bulunan endemik bitki türü ise sadece 1’dir. Türkiye’de en çok endemik bitkinin yetiştiği iller arasında ise 578 endemik bitkiyle Antalya, 478 türle Konya ve 366 türle İçel ilk üç sırayı almaktadır

Ülkemizdeki endemik türlerin en önemlilerinden birkaçı; Kazdağında orman meydana getiren Kazdağı göknarı (*Abies equi-trojani*), Egridir güneyindeki Kasnak meşesi (*Quercus vulcanica*), Köyceğiz-Dalaman arasında yaygın olan Sığla ağacı veya Günlük ağacı ve ormanları (*Liquidambar orientalis*), Beşparmak Dağları (Ege bölümü)ndaki Kral eğreltisi (*Osmunda regalis*) ile Datça yarımadasında bulunan Datça hurması (*Phoneix theophrasti*)dır.

ENDEMİK TÜRLERİ BEKLEYEN TEHLİKELER

Günümüzde doğanın insanlar tarafından kendi amaçları doğrultusunda bilinçsizce kullanılması sonucunda, canlılar ve bu canlıların yaşam alanları olan habitatlar üzerinde yoğun bir baskı meydana gelmektedir. Türkiye’de yetişen endemik türler tabiatı, aşırı otlatma, yangın, bilinçsiz kesim, sökülme, ıslah çalışmaları, yapılaşma, şehirleşme ve herbisit kullanımı gibi çeşitli tehlikelerle karşı karşıyadır.

ENDEMİK TÜRLER EL KİTABI (EK 014)

Oluşan olumsuz faktörler türlerin durumlarını tespit etme ve gerekli önlemleri alma ihtiyacını doğurmuştur. Bu ihtiyaca yardımcı olmak amacı ile “Uluslararası Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği (IUCN)” kurulmuştur. Bu kuruluş yapığı çalışmalarla tehlike sınıflarını belirlemiş ve kritik durumdaki türleri değerlendirerek Kırmızı Bülten denilen “Red Data Book ” isimli eseri ortaya çıkarmışlardır. Bu çalışmalardan sonra aynı kategoriler esas alınarak “ Türkiye’nin Nadir ve Endemik Bitkileri ” adlı bir kırmızı bülten hazırlanmıştır.

MUĞLA’YA ÖZGÜ

Muğla ilinde toplam 2.123 damarlı bitki taksonu tespit edilmiş ve bunların 380 tanesi endemik olup endemizm oranı %18’dir. IUCN tehlike kategorilerine göre alandaki taksonlar değerlendirildiğinde 1679 tane NE, 166 tane LC, 66 tane VU, 49 tane EN, 99 tane NT, 62 tane CR, 2 tane DD kategorisinde bulunmaktadır.

Muğla ilinde yaşayan 37 memeli türü tespit edilmiştir. 35 tanesi arazi çalışmaları esnasında bulunmuş ve kayıt altına alınmıştır. Tespit edilen türlerden 4 tanesi IUCN’e göre NT, 2 tanesi VU, 31 tanesi ise LC kategorisindedir.

Muğla ilinde kuş türleri koruma öncelikli taksonlar açısından incelendiğinde 274 adet türün IUCN kriterlerine göre 2’si EN, 6’sı VU, 13’ü NT ve 253’ü LC kategorisindedir. Bu türlerin hiçbirisi endemik değildir.

Muğla ili sınırları içerisinde dağılışı gösterdiği bildirilen 38 adet iç su balığı türü tespit edilmiş, Bu türlerin 11’i denizel kökenli, 6 tanesi Muğla bölgesinde endemik, 7 tür ise egzotik yani istilacı türler olarak dikkat çekmiştir. Tespit edilen iç su balığı türleri IUCN kriterlerine göre değerlendirildiğinde 1 tür CR, 2 tür DD, 25 tür LC, 7 tür NE, 1 tür NT, 2 tür VU kategorisindedir.

Muğla il sınırları içerisinde 37 sürüngen 12 çift yaşar türünün yaşadığı tespit edilmiş olup, iki sürüngen türü (*Tracemys scripta elegans*, *Tracemys scripta scripta*) ise Muğla ilinde ilk defa tespit edilmiştir.

Türkiye’deki endemik bitki varlığının yüzde 12’sine sahip Muğla’da Anadolu Adaçayı , Defne , Kekik , Salep , Lavanta ve Sakız gibi ürünlerden il ekonomisine katkı sağlanmaktadır .

ENDEMİK TÜRLER EL KİTABI (EK 014)

MUĞLA'DA FLORA TÜRLERİ

Türk endemik türleri arasında en başta gelenleri: **sığla ağacı** (*Liquidambar orientalis*), sadece Muğla kıyı Şeridi boyunca ve Çine çayı etrafında; **adaçayı bitkisi** (*Salvia officinalis*) Muğla'dan İzmir'e sahil kayalıkları üzerinde; **aslankulağı** (*Leonurus cardiaca*) Muğla ve Aydın kıyılarında; ve **çan çiçeği** (*Campanula fruticulosa*) Kuşadası ve Ortaklar ile civarında. Aynı zamanda **dikenli yaban papatyası** (*Bellis perennis*) Aydın kıyılarında, Ödemiş ve orta Toros Dağları'nda; **yüksük otu** (*Digitalis sp.*) Muğla ve İzmir kıyı Şeridinde; ve **kantaron otu** (*Centaurea sp.*) Muğla Sandras Dağları'nda görülmektedir. Köyceğiz yakınlarındaki Sandras Dağları birçok endemik türe ev sahipliği yapmaktadır ve bu zenginliği korumak için bölge korunma altına alınmalıdır.

Muğladaki diğer endemik türler ; kızılçam, karaçam, akdeniz selvisi, kermes meşesi, boz pırnal meşesi, pırnal meşesi, bodur ardıç, kocayemiş, yabani zeytin, tesbih, defne, keçi boynuzu, sumak, menengiç ve sandal olarak belirlenmiştir. Çalı ve ot türler olarak; zakkum, laden, eğrelti, geven, funda, hayıt, rezene, kekik bulunmaktadır .

Acantholimon Koycegizicum (Köyceğiz kardikeni) (CR – Kritik Tehlikede)

2003 yılında bilim dünyasına tanıtılan *Acantholimon koycegizicum* (Köyceğiz kardikeni) türüne ait ilk örnekler Muğla ili Köyceğiz ilçesi, Sultaniye Kaplıcaları yakın çevresinde serpantin karakterli ortamlardan toplanmıştır. Bilim dünyasına tanıtıldığı lokasyonlar içerisinde bir diğeri yine Köyceğiz ilçesinde Kersele Koyu ve yakın çevresidir.

ENDEMİK TÜRLER EL KİTABI (EK 014)

Alkanna Mughlae (Yalıhavacısı) (CR – Kritik Tehlikede)

Yakın dönemde 1995 yılında bilim dünyasına tanıtılarak Muğla lokal endemik literatürüne kazandırılan tür, tek yayılış bölgesine sahip olan Muğla İlinde, Fethiye İlçesi, Göcek ve yakın çevresinde lokal yayılış göstermektedir.

Centaurea kirmacii (Peygamber çiçeği) (CR – Kritik Tehlikede)

Bu tür 2018 yılında bilim dünyasına tanıtılmış Papatyagiller (Asteraceae) familyasına ait endemik bir türdür. Kavaklıderere ilçesi, Menteşe köyünde toplanmış ve tek bir lokasyondan bilinmektedir

ENDEMİK TÜRLER EL KİTABI (EK 014)

Colchicum figlalii (Yırtıksürincan) (CR – Kritik Tehlikede)

Muğla ilinin önemli endemizm merkezlerinden biri olan Sandras Dağı'ndan ilk örnekleri toplanan Sandras çiğdemi, bölgenin sahip olduğu özgün floranın göstergesi niteliğindedir. Türe ait ilk örnekler Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ömer VAROL tarafından bilim dünyasına *Colchicum figlalii* ismi ile tanıtılmış, daha sonra farklı araştırmacılarca Merendera cinsi içerisine aktarılmıştır.

Crocus babadaghensis (Babadağ safranı) (CR – Kritik Tehlikede)

Muğla ilinde önemli endemizm merkezlerinden biri olan Babadağ ve yakın çevresine endemik olan *Crocus babadaghensis* (Babadağ safranı) türü biyokaçakçılık hedefinde olan türlerdendir. İlk örnekleri 1997 yılında toplanan ve 2012 yılında bilim dünyasına tanıtılan türün tip lokasyonu Babadağ kuzey bölgesinde 1200 m rakım seviyesidir.

ENDEMİK TÜRLER EL KİTABI (EK 014)

Fritillaria milasense (Milâs lâlesi) (CR – Kritik Tehlikede)

Fritillaria milasense (Milâslâlesi)
Zambakgiller (Liliaceae) familyasından
endemik bir türdür. 2004 yılında Milas
Katrancı köyünden toplanmış ve bilim
dünyasına tanımlanmış narin bir ters
laledir.

Muscari elmasii (Elmas sümbülü) (CR – Kritik Tehlikede)

Yakın dönemde bilim dünyasına tanıtılan
Muğla iline endemik oldukça lokal
türlerden biri olan Muscari elmasii (Elmas
sümbülü), gerek yayılış alan darlığı
gerekse bilimsel araştırmacılar da dahil
olmak üzere tür materyal temini amacıyla
örnek alınması gibi tehditler nedeniyle
IUCN kriterlerine göre CR (Kritik olarak
Tehlike Altında = Critically Endangered)
kategorisinde yer almaktadır. Türün
bilimsel ismi ilk örneklerinin toplayıcısı
olan doğasever botanikçi Sn. Bülent Elmas
adına izafeten verilmiştir.

ENDEMİK TÜRLER EL KİTABI (EK 014)

Pinguicula habilii (Yosunyağotu) (CR – Kritik Tehlikede)

Türe ait ilk örnekler Marmaris yakın çevresinde otogar karşısında yer alan vadi bölgesinden 2010 yılında toplanmıştır. Türün 2012 yılında bilim dünyasına tanıtılmasıyla Lokal olarak Muğla endemiği olan türler arasında yerini almıştır. Tür günümüze kadar bulunabildiği tek lokasyonda yaşamını sürdürmektedir.

Scorzonera argyria (Boz tekesakalı)

Scorzonera argyria, Türkiye'nin lokal endemik bir türüdür. 2006 yılında yeniden keşfedilmesine kadar IUCN'e göre DD kategorisi içerisinde sınıflandırılmıştır. 2008 yılı itibari ile CR kategorisinde sınıflandırmaya alınmıştır. Şimdiye kadar Yılanlıdağı-Muğla olarak tek lokalitede bilinmektedir.

ENDEMİK TÜRLER EL KİTABI (EK 014)

Onopordum caricum (Delikenker)

Düz alanlarda büyüyen bir tür dikenli ot.
Sadece Muğla'nın Köyceğiz, Datça ve
Marmaris bölgelerinde yetişir .

Globularia dumulosa (Çalı Küreği Çiçeği)

Kalkerli kayalık alanlarda bir bitki
örtüsüdür

- **Cyclamen trochopteranthum (Öksürükotu):** Bölgede bahar mevsiminde karların erimesinden sonra zemini kaplayan bir ot türü. Çeşitli yöresel isimleri vardır.
- **Campanula fruticulosa (Çan Çiçeği) :** Dağların yüksek bölgelerindeki kayalık alanlarda yetişen bir bitki türü

ENDEMİK TÜRLER EL KİTABI (EK 014)

- **Sternbergia candida** (yerel olarak bir çakıl nergisi türü olarak adlandırılır): Doğal olarak sadece Fethiye bölgesinde yetişen kokulu çiçekleri olan bir bitki. Mevsimde erkek çiçek verir. Toros Dağları'nın güneybatısında Sternbergia Candida çiçeklerini mart ayında sedir ağacı (Cedrus libani) altında açar. Sternbergia ailesinin tek beyaz çiçek veren üyesidir.
- **Liquidambar orientalis (Sığla ağacı)**

Bu bitki türü astıma ve nefes alma sorunlarına iyi gelir. Aynı zamanda tütüsü yapımında da kullanılır. Bu endemik tür için doğal yaşam alanı nehir vadileri çevresi ve deniz kenarıdır. Mevsim bakımından nemli ve sıcak bölgeleri sever. Toprak türlerinden en iyi volkanik ve killi topraklar, kum, kalkerli toprak ve gevşek yapılı besin bakımından zengin yerlerde yetişir.

OTELİMİZDE PEYZAJ UYGULAMALARINSA KULLANILAN ENDEMİK BİTKİ TÜRLERİ

PARKIM AYAZ HOTEL 'inin peyzajının yapımı sırasında mevcutta bulunan bitki örtüsüne zarar verilmemeye çalışılmıştır . Endemik türlerden olan Sığla , Narenciye , Zeytin , Nar , Çam , İncir , Defne ve Dut ağaçları tüm alana yayılmış şekildedir . Kenger , Kekik , Adaçayı , sakız vb. endemik türleri de otel içerisinde görmek mümkündür.

PARKIM AYAZ HOTEL genel alanlarında Çimlendirmede **Paspalum çim** türü kullanılmıştır. Paspalum Çim tuzluluğa karşı dayanımı ile bilinir. Okyanus , Deniz suyu ve atık sular ile sulanabilir olması en büyük tercih sebeplerindendir. Deniz suyunun seyreltilerek kullanılması mümkün olduğu için Ege ve Akdeniz bölgesinde en fazla tercih edilen çim cinsidir . Çim boyu kısadır , kıraç ve kumlu topraklarda dahi kalın bir çim örtüsü sağlar , kuraklığa dayanıklıdır . Aynı zamanda bu hazır çim türü yumuşak ve parlaktır .

PARKIM AYAZ HOTEL 'de yapmış olduğumuz bahçe uygulamaları SULAMA SİSTEMLERİ TALİMATI (Dok.No.: TK TL 009) aktarılmıştır .

ENDEMİK TÜRLER EL KİTABI (EK 014)

ANITSAL AĞAÇLAR

Muğla 82 kayıtlı ağacın bulunduğu bir anıtsal ağaç cennetidir. Çınar ağacı (Platanus orientalis), andız ağacı, karaçam (Pinus nigra), karaağaç (Ulmus sp.), karakavak (Populus nigra), meşe (Quercus), sığla ağacı (Liquidambar orientalis), palmye, ardıç ağacı, okalıptüs, keçiboynuzu (Ceratonia siliqua), akasya ağacı, dut ağacı (Morus nigra) ve damla sakızı ağacı (Pistacia lentiscus) bu ağaçlara örnektir. Fakat korunmakta olan ağaçların çoğu çınar ağaçlarıdır. Bunlardan en öne çıkanı Köyceğiz Sandras Dağları'ndaki 700 yıllık karaçam olmakla birlikte, Pınarbaşı – Bozöyük'teki 6 metre çapındaki çınar ağacı ve Marmaris'in Bayır Köyü'ndeki benzeri diğer örneklerdir.

PARKIM AYAZ HOTEL içerisinde anıtsal ağaç bulunmamaktadır .

MEMELİ TÜRLERİ (Endemik Türler Değildir)

Caracal caracal (Karakulak) (LG – Asgari Endişe Altında)

Karakulak, Muğla genelinde yayılış göstermekle birlikte en yoğun bulunduğu alanlar Datça, Marmaris ve Köyceğiz'dir. Yapılan çalışmalarda belirtilen alanlarda 140 bireylik bir popülasyon varlığı tespit edilmiştir.

Lutra lutra (Su Samuru) (NT – Tehdide Yakın)

Su samuru Muğla genelinde sulak alanlarda görülen önemli bir memeli türüdür ve izlenmesi gerekmektedir. Su samurunun en yoğun olduğu alanlar; Hisarönü ve Gökova Körfezine dökülen dereler, Fethiye Körfezine dökülen doğal kanal ve dereler, Köyceğiz Gölü havzası ve bu havzaya dökülen dereler, Aksaz Bölgesi havzası ve dereleri ve Eşen Çayı olarak gösterilebilir.

ENDEMİK TÜRLER EL KİTABI (EK 014)

Ursus arctos (Bozayı)(LC – Asgari Endişe)

Bozayı özellikle Datça, Marmaris ve Köyceğiz ilçelerinde yayılış göstermektedir. En yoğun bulunduğu alan ise Marmaris Karacasöğüt, Hisarönü mevkileridir. Tür en yoğun olduğu alanlarda yaklaşık 50 birey olarak tespit edilmiştir

MUĞLA İLİNDE MEMELİ TÜRLER ÜZERİNDEKİ TEDHİTLER

Türler	Tehditler
Çakal (Canis aureus)	Kaçak av + zehirli et
Kurt (Canis lupus)	Kaçak av + zehirli et
Karakulak (Caracal caracal)	Kaçak av + zehirli et
Yaban Keçisi (Capra aegagrus)	Kaçak av
Oklu kirpi (Hystrix indica)	Tarım ilacı+ kaçak av + habitat tahribatı
Alaca sansar (Vormela peregusna)	Tarım ilacı+ kaçak av + habitat tahribatı
Yaban kedisi (Felis silvestris)	Evcil kediler ile melezleşme + habitat tahribatı
Su samuru (Lutra lutra)	Sulak alan kirliliği + kaçak av
Bozayı (Ursus arctos)	Kaçak av + bal üreticileri ile çatışma

ENDEMİK TÜRLER EL KİTABI (EK 014)

KUŞ TÜRLERİ(Endemik Türler Değildir)

Oxyura leucocephala (Dikkuyruk)(EN – Tehlikede)

Türkiye'deki akbaşlı dikkuyruk popülasyonunun da hızla azaldığı düşünülüyor; bunun başlıca sebeplerinden birinin su kaynaklarının aşırı tüketimi yüzünden doğal yaşam alanlarının giderek daralması olduğu tahmin ediliyor.

Pelecanus crispus (Tepeli Pelikan) (CR – Kritik Tehlike)

Genellikle sakin tatlı sularda, dalyanlarda, baraj gölleri ve denizel koylarda rastlanılabilmektedir. Türkiye'deki diğer pelikanlardan daha büyük olması ve özellikle kafası üzerindeki kıvrık ve kabarık tüyleri ile kolaylıkla ayrılabilen bir pelikandır.

Streptopelia turtur (Üveyik) (VU – Hassas)

Üveyik, Türkiye'nin neredeyse bütün bölgelerinde, genellikle tarım alanları çevreleri ve ormanlık arazilerde görülebilir. Doğada en büyük tehdidi avcılar olup genellikle eti için avlandığı bilinmektedir. Aşırı avlanma sonucunda popülasyonu büyük bir hızla azalma trendindedir.

ENDEMİK TÜRLER EL KİTABI (EK 014)

İÇ SU BALIK / ÇİFTYAŞAR TÜRLERİ

Ladigesocypris irideus (İlik Balığı) (NT – Neredeyse Tehdit Altında)

Vücut yüksekliği 1/3.4-1/4.1 standart uzunluktadır. Gözler büyük, tepe kısmı uca kadar eğik. Sırt kısmı gümüş-koyu ve ventral gümüş-parlak renklerde yanıl boyunca morumsu bir şerit halinde devam eder. Sırt ve kuyruk kısmında koyu noktalar mevcuttur. Dişiler 10,5 erkek bireyler ise 7,3 cm uzunluğa kadar gelebilmektedir.

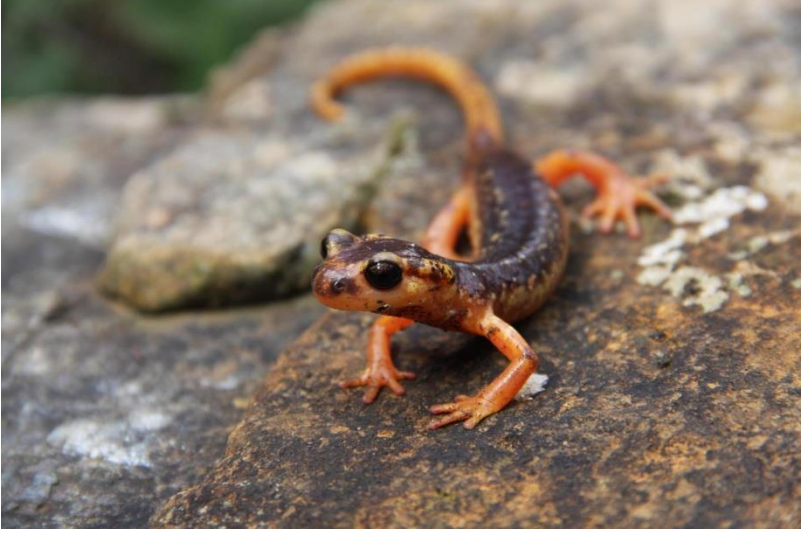
Lyciasalamandra fazilae subs. *fazilae* (Göcek Kara Semenderi) (EN – Tehlikede)

Lokal endemik bir tür olan Göcek kara semenderi ülkemizde sadece Gökçeovacı, Dalyan ve Üzümlü (Muğla) ile Tersane ve Domuz Adalarından oluşan çok dar bir alanda yayılış göstermektedir. Yaklaşık olarak 14 cm uzunluğunda, vücutları nispeten kalın ve kuyruğun enine kesiti yuvarlaktır. Sırt tarafının rengi pembemsi-kırmızımsı ve üzerinde kahverengi-siyah lekeler bulunur

ENDEMİK TÜRLER EL KİTABI (EK 014)

Lyciasalamandra flavimembris subs. flavimembris (Marmaris Kara Semenderi)(EN – Tehlikede)

Muğla ilinde, Ula ilçesi, Çiçekli civarında bulunmaktadır. “Dar Yayıllı Endemik” olması, yangınlara karşı çok duyarlı olması nedeniyle aynı zamanda “Süreç Sınırlı Tür” olması nedeniyle önem arz etmektedir

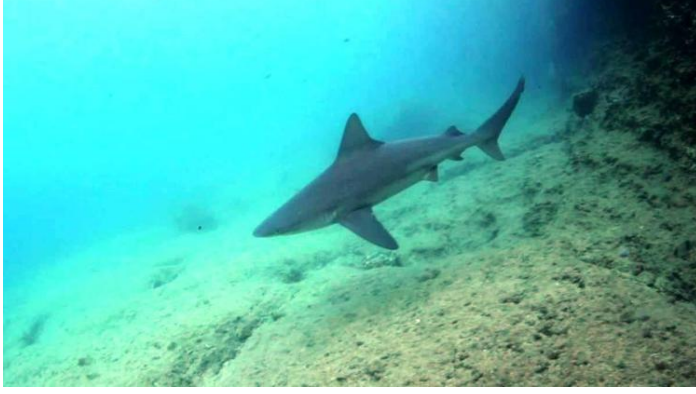
Lyciasalamandra luschani subs. luschani (Likya Kara Semenderi) (VU – Hassas)

Muğla İlinin Seydikemer İlçesine bağlı Dodurga Mahallesinde kayıt altına alınmıştır.

ENDEMİK TÜRLER EL KİTABI (EK 014)

Carcharhinus plumbeus (Kum Köpekbalığı) (VU - Hassas)(Endemik Değildir)

Gökova körfezi Kum köpekbalığının bilinen en önemli iki üreme alanından biridir . Avlanması tamamen yasak olan cins ve türler arasında yer almaktadır Red list 'de yer alan Epinephelidae (Orfoz-Lahoz) familyası türleri (Epinephelus aeneus, Epinephelus marginatus, Epinephelus costae) koruma altına alınmıştır

Muğla'daki Önemli Tabiat ve Koruma Bölgeleri

Milli Parklar	Tabiat Parkları	Doğal Koruma Alanları	Özel Çevre Koruma Bölgeleri	Yaban hayatı Geliştirme Alanları
Marmaris (33.350ha)	Bafa Gölü	Sırtlan Dağı Halep Çamı Milas	Datça Bozburun	Muğla Yılanlı Çakmak
Saklıkent (12.390ha) Fethiye	Ölüdeniz Kırdak Fethiye	Kartal Gölü	Gökova	Muğla Köyceğiz
			Köyceğiz Dalyan	
			Fethiye Göcek	
			Patara	

MUĞLA'DA BİTKİ TOPLULUKLARI AÇISINDAN ÖNEMLİ ALANLAR

1. Çaldağı- Tuzla Beli

Muğla ili yüksek dağ vejetasyon karakterinin en iyi örneklerinden birini sunan Çaldağı (2185 m), yakın bölge alçak yükseklikleri arasında dik çarşak bölgelerin, eğim derecesi yüksek kayalık alanların, alt kesimlerinde doğuda ve kuzeyde Pinus nigra (Karaçam); güneyde ve batıda Pinus brutia (Kızılçam)'nın baskın olduğu bir karakter çizmektedir. Dağın üst kesimlerine doğru Muscari elmasii (Elmas sümbülü) türü oldukça önemli bir yere sahiptir. Bunun yanında ülkemize endemik ve IUCN kriterlerine göre üst tehdit altında kategorilerde yer alan Scorzonera sandrasica, Teucrium sandrasicum, Teucrium alyssifolium, Clinopodium troodi ssp. vardaranum, Noccaea leblebicii, Verbascum dalamanicum, Cephalaria lycica, Globularia dumulosa, Erigeron cilicicus ve Echinops emiliae türleri bölgenin özellikli bitki toplumu karakterini destekler niteliktedir.

ENDEMİK TÜRLER EL KİTABI (EK 014)

2. Babadağ

Deniz seviyesinden başlayarak kademeli vejetasyon yükselişinin Muğla ilindeki en iyi örneklerinden birini barındıran Babadağ Özellikli Bitki Toplumu alanı, orman ve kaya vejetasyon yapılarının baskın olduğu alt yamaçlarından başlayarak bitki türleri çeşitlenmesinde kuzey ve güney bakılarda farklı özellikler gösteren bir sahadır. Alanın floristik zenginliği, güney kesiminde yer alan Faralya, Kelebekler Vadisi, Belceğiz Körfezi, Uzunyurt, Karaağaç güzergâhı yönünde başlamaktadır. Topografyanın ani değişimi, iklim karakterlerinin etkisiyle bölge floristik yapısının tetiklenmesini etkilemekte ve Babadağ Özellikli Bitki Toplumu'nun endemizm karakterini desteklemektedir.

3. Boncuk – Gavurdöndü Dağları

Muğla ili yüksek alanlara hızlı topoğrafik geçişin bölgede en iyi örneklerinden birini içeren Boncuk-Gavurdöngü Dağları Özellikli Bitki Toplumu alanıdır . Alanda tespit edilen dikkat çekici türler arasında *Ophrys bombyliflora*, *Dianthus elegans*, *Papaver pilosum*, *Arabis ionocalyx*, *Euphorbia kotschyana*, *Iris unguicularis*, *Silene cryptoneura*, *Muscari racemosum*, *Dianthus elegans*, *Galium murale*, *Sideritis albiflora*, *Limodorum abortivum*, *Ophrys mammosa*, *Serapias bergonii* ve *Serapias politisii* türleri sayılabilir.

4. Karadere – Leteon – Patara

Antalya ve Muğla il sınırları kesişiminden yer alan Patara Kumul Bölgesi'nin Eşen Çayı batısında kalan bölümü Muğla il sınırları içerisinde yer almaktadır. Yakın coğrafyanın en uzun ve geniş kumul alanı olan bölge, bilhassa kumul vejetasyon karakteri içerisinde yayılış gösteren bitki türleri ve mevsimsel sulak oluşturan yapısıyla Özellikli Bitki Toplumu içerisinde değerlendirilmiştir. Bölgede gözlemlenen baskın türler arasında *Helichrysum stoechas*, *Gagea graeca*, *Ranunculus bullatus* , *Campanula lyrata*, *Orchis anatolica*, *Arabis alpina*, *Muscari macrocarpum*, *Orchis anatolica*, *Ophrys lutea*, *Ophrys holoserica*, *Serapias politisii*, *Glebionis segetum*, *Lathyrus aphaca*, *Linum bienne*, *Thymelaea hirsuta*, *Silybum marianum*, *Silene colorata*, *Allium neapolitanum*, *Papaver gracile*, *Sedum litoreum*, *Echium plantagineum*, *Valantia hispida*, *Sideritis romana*, *Umbilicus horizontalis*, *Trigonella monspeliaca* türleri sayılabilir.

5. Balıkaşiran

Yaklaşık olarak Datça-Marmaris ilçe idari sınırlarından başlayıp batı yönlü olarak Datça yarımadasına doğru ilerleyen ve Emeciğin batısında Gebekum Sahil Şeridini de içine alacak şekilde konumlanan Balıkaşiran Özellikli Bitki Toplumu bölgesi Muğla ilindeki deniz seviyesinde yer alan serpantin karakterli sahalara verilebilecek en iyi örneklerden biridir. Bölgenin *Pinus brutia* (Kızılçam) yoğunluklu orman karakterine çoğu bölgede geçmiş dönemlerdeki tahribata bağlı olarak maki ve frigana vejetasyon karakterleri de eşlik etmektedir.

ENDEMİK TÜRLER EL KİTABI (EK 014)

Alanın batı sınırında yer alan Gebekum sahil bölgesi, yakın coğrafya içerisinde tek sayılabilecek ve korunum gerektiren karakteriyle oldukça lokal bir sahadır. Kumul vejetasyon karakterinin Datça yarımadasındaki en büyük temsilcisi niteliğindeki bölge çok sayıda kumul bitki türüne ev sahipliği yapmaktadır

6. Kızlan

Datça Yarımadası orta kesiminde yer alan Kızlan Özellikli Bitki Toplumu alanı daha ziyade yakın bölgede tahribata uğramış alanlar arasında sıkışmış doğal bir bölge olarak değerlendirilmiştir. Üst kesimlerinde *Pinus brutia* (Kızılçam) türünün hâkim olduğu saha, alt kesimlerinde serpantin karakterle karışık olarak maki ve frigana vejetasyon yapılarını da göstermektedir.

7. Datça

Bölgenin en öne çıkan türleri arasında *Juniperus phoenicea*, ülkemizde oldukça nadir *Microsciadium minutum*, çalı formu *Linum arboreum*, lokal türlerden *Onopordum caricum*, ülkemizde tek veya iki noktada yer alan nadir yayıllı dört türümüz *Teucrium microphyllum* (Knidos Antik Kenti) ve *Tordylium hirtocarpum* (Datça), *Achillea cretica* (Datça Yarımadası) ve *Centaurium serpentinicola* (Datça Yarımadası) örnek gösterilebilir. Bunun yanında Ege Adaları'ndan bilinen *Ophrys omegaifera* ssp. *basilissa* proje kapsamında Datça'da literatürlerin yardımıyla bulunmuş ve lokasyonları kayıt edilmiştir. Benzer şekilde Datça Özellikli Bitki Toplumu'nun ülkemizde yoğun tahribat altında olan doğal orkide türlerince de zengin bir yapı çizdiğini söylemek mümkündür. Yapılan arazi çalışmalarında tespit edilmiş doğal orkide türleri arasında *Himantoglossum robertianum*, *Ophrys argolica*, *Ophrys iricolor*, *Ophrys lutea*, *Ophrys sitiaca* ve *Ophrys speculum* türleri örnek olarak gösterilebilir.

8. Yılanlı

Yılanlı Dağında orman, step ve maki vejetasyonu görülmekte olup deniz seviyesinden yüksekliği 1670 metreye kadar çıkmaktadır. Orman vejetasyonunda yükseltinin az olduğu yerlerde *Pinus brutia* var. *brutia* (kızılçam), yükseltinin artması ile birlikte *Pinus nigra* subsp. *pallasiana* (karaçam), *Cedrus libani* var. *libani* (sedir, katranğacı), *Cupressus sempervirens* (servi) ağaçları hâkim görülür. Yükseltinin 1000 metrenin üzerine çıkması ile alanda step vejetasyonu görülmektedir. Step vejetasyonunda hâkim olan türler, *Phlomis linearis*, *Asyneuma linifolium* subsp. *linifolium*, *Acantholimon puberulum*, *Minuartia anatolica*, *Astragalus condensatus*, *Scorzonera argyria*, *Marrubium globosum* subsp. *globosum* ve *Thymus argaeus* olarak belirtilebilir.

ENDEMİK TÜRLER EL KİTABI (EK 014)

9. Menteşe-Kıran Köyü Çevresi

Köyün etrafı yoğun olarak Kızılçam ormanları ile kaplıyken bazı bölgelerde tarım alanları da bulunmaktadır. Köyün güneyinde Muğla ili için yeni kayıtlar CR kategorisindeki *Campanula aktascii*, VU kategorisindeki *Nepeta phylloclamys* ve *Allium sandrasicum* ve köyün doğusunda ise *Crocus muglaensis* türleri yaşamaktadır. Bu bölge kızılçam ormanı, maki vejetasyonu ve kayalık alanlardan oluşmaktadır. Orman vejetasyonu ağırlıklı olarak kızılçam ağaçlarıyla kaplıdır. Muğla endemiği *Crocus muglaensis* kızılçam ormanları altında yayılış göstermektedir. Orman açıklıklarında soğanlı bitkilerden *Romulea tempskyana* ve endemik *Crocus fleischeri* Şubat-Mart aylarında oldukça sağlıklı popülasyonlar sergilemektedirler.

10. Akbük- Karaburun ve Güvercinlik Sırtlandığı Halep Çamı Ormanı

Milas Bodrum arasındaki Güvercinlik bölgesinde saf ya da kızılçam ile karışık orman oluşturur. Bu bölge aynı zamanda Sırtlandığı Halep Çamı Tabiatı Koruma Alanı (TKA)'dır.

11. Sandras Dağı

Allium sandrasicum, (Sandras körmene), *Ferulago sandrasica* (Kuzu kişnişi), *Scorzonera sandrasica* (Dağ tekesakalı), *Senecio sandrasicus* (Zengin kanaryaotu), *Ornithogalum sandrasicum* (Somsasal, Sandras akyıldızı), *Genista sandrasica* (Çam borçağı), *Teucrium sandrasicum* (Ülper), *Viola sandrasea* (Sandras menekşesi), *Muscari sandrasicum* (Gökboncuk) türleri bilim dünyasına buradan tanıtılırken ilk örnekleri Sandras Dağı'ndan toplanan, bilimsel ismini dağdan alan ve yöreye özgü bitki türlerine örnek gösterilebilecek taksonlardır. Bunun yanında Sandras Dağı ve yakın bölgesine endemik olan *Colchicum figlalii*, *Cytisus gueneri*, *Polygonum karacae*, *Lamium sandrasicum*, *Scorzonera ahmetduranii*, *Barbarea duralii* ve *Micromeria aybalae* gibi türlerin yayılışına ev sahipliği yapan bölgenin, Muğla floristik kompozisyonu bir bütün olarak ele alındığında ilin en zengin endemizm odağı olduğunu ifade etmek mümkündür.

ENDEMİK TÜRLER EL KİTABI (EK 014)

MUĞLA'DA YABAN HAYAT ALANLARI

1. ŞAT DELTASI

Şat Deltası (Çalış Plajı Kuş Cenneti); Fethiye şehir merkezinin baskısında kalmış olan çok küçük yüzölçümüne sahip ancak içerisinde barındırdığı kuşlar açısından önemli bir özellikli alan olarak görülmektedir. Barındığı özellikli yaban hayvanları; *Gallinula chloropus* (Bern-III), *Phalacrocorax carbo* (Bern-III), *Mareca strepera* (Bern-III), *Thalasseus sandvicensis* (Bern-II), *Ardea alba* (Bern-II), *Anas crecca* (Bern-III), *Ardea cinerea* (Bern-III), *Alcedo atthis* (Bern-II), *Serinus serinus* (Bern-II), *Corvus corone*, *Phylloscopus collybita* (Bern-II), *Phoenicurus ochrurus* (Bern-II), *Erithacus rubecula* (Bern-II) olarak belirlenmiştir.

2. METRUK TUZLA

Metruk Tuzla ve çevresi özellikle *Pelecanus crispus* (Tepeli Pelikan) ve *Phoenicopterus roseus* (Flamingo) popülasyonunun yüksek olması sebebiyle kuşlar açısından özellikli alan olarak görülmektedir. Metruk Tuzla Sulak Alanı; Ulusal Sulak Alan Komisyonunun teklifi üzerine Bakanlıkça 31/07/2019 tarihinde Ulusal Öneme Haiz Sulak Alan olarak tescil edilmiştir. Barındığı özellikli yaban hayvanları; *Phoenicurus ochrurus* (Bern-II), *Buteo buteo* (Bern-III), *Phoenicopterus roseus* (Bern-II), *Phoenicopterus roseus* (Bern-II), *Egretta garzetta* (Bern-II), *Spatula clypeata* (Bern-III), *Ardea alba* (Bern-II), *Pelecanus crispus* (Bern-II), (NT), *Phoenicopterus roseus* (Bern-II), *Microcarbo pygmaeus* (Bern-II), *Tringa ochropus* (Bern-II) olarak belirlenmiştir.

3. GÜLLÜK

Güllük körfezi ve çevresi özellikle *Pelecanus crispus* (Tepeli Pelikan) ve *Phoenicopterus roseus* (Flamingo) popülasyonunun yüksek olması sebebiyle kuşlar açısından özellikli alan olarak görülmektedir. Barındığı özellikli yaban hayvanları; *Phalacrocorax carbo* (Bern III), *Pelecanus crispus* (Bern II) (NT), *Alcedo atthis* (Bern II), *Phoenicopterus roseus* (Bern II), *Rallus aquaticus* (Bern III) olarak belirlenmiştir.

4. GÖKÇEOVACIK BATISI

Lyciasalamandra fazilae (Başoğlu & Atatür, 1974) "Dar Yayıllı Endemik" bir türdür. Bu türe habitat oluşturan Gökçeovacık Batısı olarak isimlendirilen alan özellikli yaban hayvanı alanı olarak önerilmiştir.

5. ÇİLEKLİ – ARMUTÇUK VE ÇEVRESİ

Lyciasalamandra flavimembris (Mutz & Steinfartz, 1995) "Dar Yayıllı Endemik" bir türdür. Bu türe habitat oluşturan Çiçekli - Armutçuk ve Çevresi olarak isimlendirilen alan özellikli yaban hayvanı alanı olarak önerilmiştir.

ENDEMİK TÜRLER EL KİTABI (EK 014)

6. YENİKÖY – ORTAKÖY GÜNEYİ

Lyciasalamandra flavimembris (Mutz & Steinfartz, 1995) “Dar Yayılışlı Endemik” bir türdür. Bu türe habitat oluşturan Yeniköy- Ortaköy Güneyi olarak isimlendirilen alan özellikli yaban hayvanı alanı olarak önerilmiştir.

7. DODURGA KUZEYİ

Dodurga Kuzeyi olarak isimlendirilen özellikli yaban hayvanı alan ; *Lyciasalamandra luschani* (Steindachner, 1891) türünün “luschani” alttürünün dağılış sahası içerisinde kaldığı için bu alan özellikli alan olarak seçilmiştir.

8. ARPACIK – ÖREN – KINIK ARASI

Alan barındırdığı memeli yaban hayvanları açısından çok önemli bir alandır . Seydikemer’in Kınık ve Bekçiler mevkiilerinin kuzeyi Karakulak (*Caracal caracal*) ve vaşak (*Lynx lynx*) türlerinin aynı habitatı paylaştıkları alan olabilir. Arpacık-Ören-Kınık Arası özellikli yaban hayvanı alanı iç su balıkları açısından da önem arz etmektedir. *Salmo trutta macrostigma* türü nesli tehlike altında olan ve Muğla’da sadece Ören-Seki arasındaki Eşen çayının dağlık ve yüksek debili bölgelerinde yaşayan bir türdür. Tür, Ören-Seki arasındaki yaklaşık 15-20 km lik çok derin kayalık kanyon bölgesinde yaşamaktadır. Barındığı özellikli yaban hayvanları; *Caracal caracal* (Cites I), *Vormela peregusna* (Bern II) (VU), *Lynx lynx*, *Squalius fellowesii* (Endemik), *Anguilla anguilla* (Cites II) (CR), *Salmo trutta macrostigma*, *Petroleuciscus borystheneus*, *Blennius fluviatilis*, *Mugil cephalus*, *Oedalechilus labeo*, *Liza saliens* ve *Atherina boyeri*, *Salmo trutta macrostigma* olarak belirlenmiştir.

9. BALIKLI DERESİ

Endemik balık türlerinden *Ladigesocypris irideus* ve *Salmo trutta macrostigma* türü Ören-Seki arasındaki bölgede bulunmasına karşın *Ladigesocypris irideus*; Dalaman-Marmaris yöresindeki küçük-büyük su kaynaklarında (Tersakan çayı, Dalaman çayı, Köyceğiz Gölü, Yuvarlak çay, Namnam Çayı, Balıklı deresi, Akçapınar deresi, Çetibeli Deresi ve Hisarönü Deresi) yayılım göstermektedir. Özellikle çok hassas ve kırılgan bir tür olan ve yöre halkı tarafından biyolojik ve ekolojik önemi pek bilinmeyen *Ladigesocypris irideus*’ un yaşadığı küçük ölçekli su kaynaklarının çok hassas biçimde korunması için eylem planlarının ortaya konulması gerekmektedir.

10. AKÇAPINAR DERESİ

Barındığı özellikli yaban hayvanları; *Salaria fluviatilis*, *Gambusia holbrooki*, *Liza aurata*, *Squalius fellowesii* (Endemik), *Ladigesocypris irideus* (Endemik) (NT), *Anguilla anguilla* (CR) (Cites II), *Salmo trutta macrostigma* olarak belirlenmiştir.

ENDEMİK TÜRLER EL KİTABI (EK 014)

11. KARAOT SULAK ALANI

Karaot Sulak Alanı Fethiye, Yanıklar mevkiinde yer alan büyük çoğunluğu sazlıklarla çevrili ve özellikle su kuşları açısından önemli alanlardan biridir. Su kuşlarının yanı sıra Circus aeruginosus (Saz Delicesi) gibi gündüz yırtıcılarına; Tyto alba (Peçeli Baykuş) ve Strix aluco (Alaca Baykuş) gibi nokturnal (gececi) türlere de ev sahipliği yapmaktadır. Barındığı özellikli yaban hayvanları; Tachymarptis melba (Bern II), Tyto alba (Bern II) (Cites II), Strix aluco (Bern II) (Cites II), Merops apiaster (Bern II), Circus aeruginosus olarak belirlenmiştir.

12. YANIKLAR – KARGI GÜNEYİ

Çevresi zengin bir biyolojik çeşitliliğe sahip olmanın yanında, deniz kenarında yer alan endemik sığla ağacı ormanı, hassas B zonu alanı içinde lagünü, kuşların konakladığı bir sulak alan ve Kargı çayı üzerinde bir kanyon bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

<https://bolge4.tarimorman.gov.tr/Documents/MU%C4%9ELA%20%C4%B0L%C4%B0%20B%C4%B0YOLOJ%C4%B0K%20C3%87E%C5%9E%C4%B0TL%C4%B0L%C4%B0K%20ENVANTER%20VE%20%C4%B0ZLEME%20PROJES%C4%B0.pdf>

https://www.tursab.org.tr/dosya/7047/02-muglatrrev04-bk_7047_5944587.pdf

https://www.researchgate.net/profile/Tuelin-Coker/publication/282908871_Gokova_Bay-about_Fishes/links/5621f4b608aea35f2681be66/Goekova-Bay-about-Fishes.pdf

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/966710>

<https://www.ftso.org.tr/assets/upload/dosyalar/r053x-kargi-ve-yaniklar.pdf>